

ANIMASYON SİNEMASINDA CADİ İMGESİ VE MİYAZAKİ FİLM ÖRNEĞİ: "KÜÇÜK CADİ KİKİ"

Nurşen DİNÇ¹ Elif DOKUR²

Dr. Öğr. Üyesi, Anadolu Üniversitesi, ndinc@anadolu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3665-0462

Öğr. Görevlisi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, elif.dokur@dpu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9961-6897

Diñç, Nurşen ve Dokur, Elif. "Animasyon Sinemasında Cadı İmgesi ve Miyazaki Film Örneği: Küçük Cadı Kiki". ulakbilge, 55 (2020 Aralık): s. 1474-1488. doi: 10.7816/ulakbilge-08-55-02

Öz

Geçmişten günümüze cadı imgesi sözel, yazılı ve görsel anlatıların beslendiği önemli bir kaynak olmuştur. Mitoloji, efsane ve masalarda cadılık; büyücü, korkunç, kötü, çirkin bir yaşlı gibi olumsuz özelliklerle cadı kadın kimliğinde toplanmıştır. Aynı zamanda çocuk öldüren, hastalık ve felaket getiren, şeytanla işbirliği yapan kişidir. Bu cadı imajı, tarihi gerçeklikte kültürel, ekonomik, politik ve sosyal söylemlerle ilintili olmakla birlikte bir anlatıdan diğeriye sürekli uyarlanarak adeta gelenekselleşmiş ve karakteristik özellikleriyle belleklerimizde yer etmiştir. Bu geleneği sinema ve sinemanın bir alt kolu olan animasyon sineması da uygulamıştır. "Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler", "Oz Büyücüsü", "Hansel ve Gretel" ve "Sindirella" masallardan uyarlanarak geleneksel cadı kavramına karşılık gelen filmlerden birkaçıdır. Günümüzde animasyon sinemasında cadı karakterleri; geleneksel ve modern toplumun yaşam tarzlarıyla beraber harmanlanarak geleneksel cadı imajının dışına taşmış ve ilginç bir dönüşüm sürecine girmiştir. Toplumsal ve kültürel değişimlere paralel olarak artık cadı karakterinin farklı hikayeleri ve anlamları yansıttığı görülmektedir. Bu çalışma; animasyon sinemasında üretilen cadı karakterlerinin geleneksel cadı imgesinden farklarını ortaya koyabilmeyi ve yaşadıkları dönüşümleri ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Çalışmada öncelikle cadı ve cadılık kavramı tarihi süreç içerisinde ele alınmış ve ardından sinema ve animasyon sinemasında cadı imgesine dair özellikler ve karakterler içerikle birlikte örneklendirilmiştir. Çalışmada ayrıca animasyon filmlerinde cadı karakterlerinin, cadılık durumu tartışılmakta ve bu kapsamda animasyon sinemasının öne çıkan örneklerinden olan Miyazaki filmi "Küçük Cadı Kiki" (Kiki's Delivery Service, 2007) analiz edilmektedir. Filmin analizi, anlatıların önemli bileşenlerinden zaman, mekân ve karakter ilişkisi ile birlikte gerçekleştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Cadı, cadılık tarihi, sinema, animasyon sineması, "Küçük Cadı Kiki"

Makale Bilgisi:

Geliş: 5 Kasım 2020

Düzeltilme: 28 Kasım 2020

Kabul: 20 Aralık 2020

Giriş

Cadı kavramı antik dönemden günümüze kadar gelen tarihsel süreçte özellikle Ortaçağ döneminde adını sıkça duyurmuştur. Karanlık çağ olarak da bilinen Ortaçağ'da yaşanan cadı olayları; toplumların kötülüğe dair algısı, bedene dair söylemler, cinsel farkı ortaya koymaya yönelik birçok politik stratejileri, toplumsal ilişkileri ve olayları krize uğratan bir kadın tipolojisi olarak kabul edilmiştir. Bu anlamda Ortaçağ'da cadılık olgusu özellikle kadınlara atfedilen olumsuz imgelerden meydana gelmektedir. Yazılı ve sözlü kaynaklarda cadı kavramı; Ortaçağ dönemine ait anlamlarıyla benzer biçimde, yalnız yaşayan, kötü kişiliklerde, korkulması gereken ve çirkin; yani tümüyle kötü bir imaja sahiptir. Hemen hemen her kültürde folklorik öğelerden biri olan masal cadısı, iri burnu, içine çökmüş kırmızı gözleri, bin bir musibet dağıtmak için üzerine bindiği süpürgesi ve omzundan ayrılmayan kara kargası ile yaşlı bir formdadır. Masalarda genellikle cadılar, ormanların karanlık bölgelerinde herkesten uzak ve yalnız yaşar (Akın 2011'den aktaran Tokdemir, 2018: 43).

Geçmişten günümüze cadı imgesi sözel, yazılı ve görsel anlatıların beslendiği önemli bir kaynak olmuştur. Efsane, masal, roman gibi tüm anlatılar hikayelerini dönemin toplumsal olaylarını kısaca; insanı insana hikayelerle anlatır. Hikayeyi zaman ve mekanı içerisinde karakterlerle yansıtarak bir anlam ve yorum süreciyle ortaya koyar. Bu cadı imajı, tarihi gerçeklikte kültürel, ekonomik, politik ve sosyal söylemlerle ilintili olmakla birlikte bir anlatıdan diğerine sürekli uyarlanarak adeta gelenekselleşmiş ve karakteristik özellikleriyle belleklerimizde yer etmiştir. Benzer biçimde sinemada masalların klasik anlatı dili üzerine kurulan geleneksel cadı imgesi basit bir aşinalıkla sunulmuştur. Kötü, çirkin, yaşlı kadın imgelemi, büyücülük ve doğaüstü işlevleri, orman ve şato gibi ıssız ürkütücü mekanları, sadece andıran veya hatırlatan belirsiz zamanı ve iyi/kötü çatışmasıyla cadı temalı filmlerde sürekli tekrarlanarak günümüze kadar gelmiştir. Tanınmış hikayelerden uyarlanan "Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler", "Oz Büyücüsü", "Hansel ve Gretel" ve "Sindirella" geleneksel cadı kavramına karşılık gelen filmlerden birkaçıdır.

Bu klasik anlatı dili yerini değişen toplumsal söylemlere paralel olarak modern anlatılara yerini bırakmıştır. Geleneksel anlatılar ve masallardan yola çıkılarak üretilen filmlerde bu geleneksel cadı imajı; zaman içerisinde sinemada kültürel ve ideolojik baskılara bir başkaldırı olarak ele alınmaya başlanmıştır. Böylece cadı yeni bir anlamlandırma sürecine girmiştir.

Sinemanın bir alt kolu olan animasyon sineması; doğaüstü güçleri, varolmayan gizemli olayları ve kavramları çizgi dünyasında görselleştirebilen geniş teknolojik olanaklara ve resim, heykel, edebiyat gibi bir çok farklı disiplinleri içinde barındıran zengin bir anlatım diline sahiptir. Animasyon tüm diğer sanatlardan avantajlı yapısıyla kavram-imge ilişkisini figürleştirmenin en iyi örneğidir. Bugün karakteristik biçimiyle sürekli tekrarlanan cadı imgesinin dışına taşan ve yaratıcı çok sayıda örnek animasyon filmi bulunmaktadır. Animasyon sinemasında cadı imgesine dair kavramlar ve karakterler; geleneksel ve modern toplumun bakış açılarıyla beraber harmanlanarak yeniden yaratılmış ve daha karmaşık, farklı bir yapıya bürünmüştür.

Alana ilişkin yazın taramasında; araştırmaların cadı imgesine cinsiyet, güç, iktidar, ataerkil ya da feminist söylemlerle yoğunlaştığı görülmektedir. Bu çalışma; animasyon sinemasında üretilen cadı karakterlerinin geleneksel cadı imgesinden farklarını ortaya koyabilmeyi ve yaşadıkları dönüşümleri anlatı bileşenleri ile ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Böylece çalışma, animasyon sinemasında imge ve kavramların figürleştirilmesine dair yeni anlamlar ve farklı bir bakış açısı sunabilecektir. Çalışmada öncelikle cadı ve cadılık kavramı tarihi süreç içerisinde ele alınmış ve ardından sinemada Batı ve Doğu animasyon filmlerinde cadı temalı popüler yapımlarla; karakterler, kavramlar ve işlevler içerik biçimleriyle irdelenmiştir. Çalışmada ayrıca animasyon filmlerinde cadı karakterlerinin, cadılık konumu tartışılmakta ve bu kapsamda animasyon sinemasının öne çıkan örneklerinden olan Miyazaki filmi "Küçük Cadı Kiki" (Kiki's Delivery Service, 2007) analiz edilmektedir. Filmin analizi, anlatıların önemli bileşenlerinden zaman, mekân ve karakter ilişkisi ile birlikte gerçekleştirilmiştir. Bu filmin seçilme nedeni cadı kavramını geleneksel anlatılara tezat farklı bakış açısıyla yorumlayan bir anlatıya sahip olması ve bir çok ödül alarak öne çıkan bir animasyon filmi olmasıdır.

Cadı İmgesi

Cadı kelimesinin kökeni, Almanca'daki "Althochdeutsch", "hagazussa" kelimesine dayanmaktadır. Benzer kelimeler ise "tunripa", "zunrite" ve "waliderse" kelimeleridir. Yaygın anlamlarıyla "çit üzerine binen/ çıkan" kişi demektir. Aynı zamanda çocuk öldüren, insan eti yiyen ve geceleri geziye çıkan dişi hayalet'tir. Ancak bu kelimeleri kapsayan hayalet fikri, zarar veren sihir/ büyü (maleficium) yapan olağandışı yaratıkları kapsayan cümleler değildir;

onun yerine içerdiği anlam, daha çok kısmen insana benzeyen bir varlık oluşudur (Aksan, 2013'den aktaran Ülgen, 2019: 19).

Cadılığın tarihi, Antik döneme kadar uzanmakta ve büyücülükle ilişkilendirilmektedir. Offiong'e göre; "büyücülük, başkalarına zarar vermek için büyü, şeytani ilaçlar ve ritüellerin kullanılmasını içerir (Offiong, 1985'ten aktaran Ernest-Samuel, 2012: 46)". Büyücülüğe olan inanç, insanın yaşamı ve varlığının etrafında dönerek, açıklanamayan olaylara ve talihsizliklere cevap bulma arayışından doğar. Bu nedenle büyücü, zehir, büyü, ritüel veya tıp yoluyla başkalarına zarar veren ya da kontrol eden kişidir. Tarihsel verilere bakıldığında; cadı'nın rolü tipikti; kadın ve büyücüydü. Cadı mitinden bugünkü modern çağlara kadar akıllarda kalan en belirgin cadı imajı çirkin, kırışık yüzlü, kamburu çıkmış veya dişleri dökülmüş yaşlı bir kadın profilidir. Bu yaşlı kadın profili, bazen bir dilenci kadınla, bazen de çocuk düşüren bir ebe veya yalnız, mutsuz bir kadın simgesi ile cadı zanlıları arasında bulunabiliyordu (Ülgen, 2019: 37).

Döneme özgü olarak değişen cadı imajının; yeteneklerine ve yöntemlerine paralel olarak atfedilen özelliklerle şekillendiği görülmektedir. Antik dönemde cadılar; zenginlik getiren, zararsız, şifa dağıtan "beyaz cadı"lar ve fakirlik, hastalık ve felaket getiren, öldüren, şeytani "kara cadı"lar olarak iki zıt tanımla anılmıştır. (Ernest-Samuel, 2012: 49). Başka bir ifadeyle ister yıkıcı/kötü olsun ve ister yapıcı/iyi olsun cadılar kısaca doğum, yani yaşam ve ölüm arasındaki bağı elinde bulundururlar. Salgın hastalıklar yayma, insanları büyü ile başka kılıklara sokma, yağışları kontrol altında tutarak kıtlık getirme, kara büyülerle lanet yağdırma cadılara yüklenen en yaygın tanımlardır.

Cadıların, fiziksel ve ruhsal olarak seyahat etmelerini, kurbanlarına işkence ve zarar vermelerini sağlayan doğaüstü güçlere sahip olduğuna inanılmaktadır (Ernest-Samuel, 2012: 47). Cadıların doğaüstü güçleri kendilerini çeşitli şekillere ve insanları köpek, kedi, domuz, kurbağa gibi hayvana dönüştürmeyi mümkün kılmıştır. Bu dönüşümler arasında en sık gözlemlenen, şeytanın vücut bulmuş hali olduğuna inanılan kedidir. Antik dönemde cadı efsanelerinde büyücü ve cadıların koruyucu tanrıçası Hekate'nin kızı Kirke, dönüştürme konusunda dikkat çeker. Kirke geleneksel cadılara güzelliği dışında çok benzer. Sesiyle ve yiyecekleri ile erkekleri büyüler, evcil hayvanlara dönüştürür ve akıllarını baştan alıp yoldan çıkarır. Özellikle bu yoldan çıkarma noktası sonraki cadı imajı için etkili olmuştur. (Dell, 2016'dan aktaran Şahin, 2018: 116). Tarih profesörü Jean Paul Sallmann; doğaüstü güçlere sahip felaket getiren kadının varlığına Antik Çağ'daki "strix"i örnek gösterir. Adı Ortaçağ metinlerinde de geçen "strix" geceleri etrafta uçan, suç işleyen ve insan yiyen kadınla aynıdır. Sallmann'a göre felaket getiren kadın inancı ile 15. yüzyılda oluşan şeytan mitosu birleşerek cine benzeyen cadının oluşmasına neden olur. Avrupa'nın birçok ülkesinde zarar veren sihir ve büyü'nün varlığına inanılmaktadır. Batıl inanç kaynaklı olduğu düşünülen ve zarar verme amaçlı bir büyü olan "maleficium", Eski Yunan kaynaklı bir kelime olan "lamia", yani çocukları kaçıran cin ile hayvana dönüşme yeteneğine sahip insanın bir araya gelerek cadı figüründe birleşmiş halidir (Aksan, 2013: 357).

Ortaçağ cadılık kavramını hayali anlatılardan gerçek hayata taşıyarak tanımların netleştiği tarihi olaylara tanıklık etmiştir. Ortaçağ'da cadı avı ile ilgili yaşanan korkunç olaylar sonucu; antik çağda şifacı/iyi/beyaz cadı bilgisinin silindiği yerine; yıkıcı davranışlarda bulunan şeytani/kötü/kara cadı imajının yerleştiği görülür. Bu dönemde cadılık; masum tılsımlar yapan basit bir efsunculuk, modern Pagancılığ¹ simgeleyen ve bilinmeyenleri büyülerle açıklamaya çalışan bir yaşam tarzını kapsayan cadılık ve özellikle 1400-1700 yılları arasında ön plana çıkan şeytanın amaçlarına hizmet eden, iblis cadılığıdır (Russell, 2018: 428). Bir çok araştırmacı; Ortaçağ Avrupa'sında cadının tamamen kadınlarla ilişkilendirildiği, özdeşleştirildiği ve böylece ötekileştirildiğini vurgular. İngilizce "witch" yani cadı kelimesi aslında bilge ve akıllı anlamında şifacılara verilen bir ünvanıdır (Durur, 2016: 88). Şifacı, otacı, simyacı, kısaca "tehlikeli" olmak ve genç, güzel, çekici ya da yetenekli olmak da Ortaçağ toplumu ve kilise tarafından cadılıkla suçlanma nedeni olmuştur. (Karaküçük, 2010: 56). Her ne kadar bilge kadınlar doğanın sunduklarını çok iyi kullanan, yemek pişiren, hastalarla ilgilenen, çocuk doğurtan, bitkilerle birçok hastalığı iyileştirebilen gibi iyi özelliklere sahip olsalar da; ebelerin sahip olduğu plasentadan gençlik iksiri yaptığı inancı (Aksan, 2013: 360), kadın bedeninin şeytan-cadı (kadın) ilişkisi içerisinde değerlendirilmesi (İçöz, 2008: 26-27) gibi bir çok konuda kadınların egemenliğinden korkulduğu görülmektedir. Artık bir korku toplumu olarak dikkat çeken Ortaçağ Avrupa'sında kadınların cadılıkla suçlanmasının altında yatan ekonomik, ideolojik, dinsel ve ataerkil nedenlerle cadılar; Karaküçük'ün deyimiyle "korkunun kadınları" olmuşlardır (Karaküçük, 2010: 41). Korkunun bir yansıması olarak tehlikeli görülen ve korkulması gereken birçok kadın cadı olarak yargılanmış ve işkencelerle

¹ Bir inanç sistemi. Görünen her şeyin arkasındaki bir kutsallığa olan inançtır.

cadı avında katledilmiştir.

Masallarda Cadı

Mitoloji, efsaneler, tarihsel kaynaklar ve toplum yapısındaki cadılar hakkındaki düşüncelerin benzer şekilde masallara da izlerini taşıdığını görürüz. Akın (2011)'a göre "yaygın cadı inancının" masalarda, destanlarda, halk kültüründe yaşatılan geleneksel cadı ile örtüşmesi büyük ölçüde 15. yüzyılda gerçekleşmiştir (Şahin, 2018: 116). Batı masallarında sıkça rastladığımız cadı prototipi, zalim bir üvey anne ya da cadı kılığına girebilen kötü kadınlar şeklinde karşımıza çıkar. Bu masallardan bazıları "Hansel ve Gretel", "Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler", "Külkedisi", "Rapunzel", "Thumbelina" gibi sıkça dolaşıma sokulan cinsiyetçi masallardır (Tokdemir, 2019: 45). Daima belirsiz bir zamanla başlayan masalarda cadılar genelde toplumdan oldukça uzakta, yalnız olarak orman, mağara ya da şato gibi ürkütücü mekanlarda yaşarlar. Orman bilinmeze ve karanlığa açılan en büyük kapıdır ve aynı zamanda yoldan çıkmanın ve herkesçe bilinenden uzaklaşmanın da bir sembolüdür. Cadılar bir biçimde yoldan sapmışlar ve kendi başlarına, bağımsız bir biçimde tehlikeli ormanda yaşayarak tam da tehlikenin ta kendisi olmuşlardır. Cadılar sıradan insanların tam aksi karakter özellikleri gösterirler ve bunu toplumdaki ahlaki bir kuralı çiğneyerek yerine getirirler (Jackson, 1973'den aktaran İçöz, 2008: 61). Masalarda cadılar büyü yoluyla her istediğini yapabilen güçlü kişilerdir.

Masalarda evlenip mutlu olma, prensini bulma gibi olay örgüleri aslında masalın ataerkil bir şekilde ele alındığını göstermektedir. Yalnız yaşayan ve bir erkeğe bağlılığı olmayan cadılar ise genellikle masalarda bir tehdit olarak sunulmuştur. Ortaçağ Avrupa toplumlarına benzer bir biçimde masalda çirkin olanlar her zaman kendilerinden uzak durulanlardır, çünkü onların kötülük yapma potansiyeli olduğuna inanılır. Bu yüzden Külkedisi'nin üvey kız kardeşleri her zaman çirkindir, çünkü onların masaldaki rolü kötü olmaktır. Yani masalarda çirkinlik ve kötülük hem birbirinin nedeni hem de sonucudur (İçöz, 2008: 24). Sindirella masalında üvey anne cadı olarak bahsedilmese de yaptığı kötülükler ve kişilik yapısıyla cadının kötü kimliğine bürünmektedir. Masal boyunca Külkedisi, üvey annesi tarafından bir tehdit olarak görülmüş ve birçok eziyete maruz kalmıştır.

Zaman içerisinde masallar yeniden ele alınmıştır. Çağdaş edebiyatta masalların olay örgüsü, kahramanların durumları çağdaş yazarlar, çizerler, senaryo yazarları ve yönetmenler tarafından değiştirilerek günümüzde daha farklı, yeni yorumlamalara yerini bıraktığı görülmektedir.

Sinema ve Dizi Filmlerinde Cadı

Benjamin Christensen'in *Häxan* (The Witch, 1922) filmi Ortaçağ Avrupa'sındaki cadı olaylarını ilk olarak sinemaya yansıtmıştır. Şeytani olayları; güçlü sahnelenmiş tarihi sahneleri, işkence altında itiraf, sahip olma ve zulmü cadı imgesinde ustaca işlemiştir. Aynı zamanda belgesel niteliği taşıyan film, kadının cadılık ve kara büyücülükle ilişkilendirildiği batıl inançlarla bütünleşen çağa bir gönderme yaparak o dönem ortaya çıkan cadılık ve büyücülük kitabı "Malleus Maleficarum"ı ele almıştır.

90'lara kadar klasik olarak anılan dönemde; "Oz Büyücüsü" (1939), "Kırmızı Pabuçlar" (1948), "Sindirella" (1950), "Hansel ve Gretel" (1954), ve "Denizkızı" (1984) gibi cadı temalı birçok film masallardan uyarlanmıştır. Bu yapıtlar arasında "Pamuk Prenses" (1916'dan günümüze) filmleri sinemaya en çok uyarlanan masallardan biridir. Masal sinemaya iyi/kötü çatışmasına önemli ölçüde kaynaklık etmiştir. Üvey anne masalarda anne arketipinin cadının özelliklerini kapsayan bir temsilidir (Girardot, 1977'den aktaran İçöz, 2008). Masalda, kraliçe hem üvey anne olarak masaldaki konumunu korur, hem de büyü yapabilen bir cadı figürüdür. Masalarda alışlagelen cadı imajına özgü davranış modeli olarak kötü ve acımasızdır, öldürmeye çalışır, korku uyandırır. Üvey anne/cadı genellikle masalın sonunda ölür ve böylece cezalandırılır. Masalların dramatik yapısı ile benzerlik gösteren filmlerde olay örgüsü bir karakter üzerinden ilerler ve izleyicinin karakterle özdeşleşmesi beklenir. Sinemada geleneksel anlatıların temelini oluşturan 'iyiler ödüllendirilir, kötüler cezalandırılır' mesajı, sınıflı veya hiyerarşik bir sisteme sahip toplumların yansıması olarak görülmektedir (Altay, 2018: 126).

'Pamuk Prenses' filmlerinde güzellik uğruna üvey annenin öldürme isteği ve Hansel ve Gretel'de (1954); ormanda tek yaşayan ve kandırdığı çocukları hapsederek yemeye kalkan cadıyla masallardan gelen cadı profili aynıdır. Cadı figürü genellikle süpürge sopası ve sivri şapkası, metal kazana sahip, büyük burunlu ve büyü yapan büyücülerdir. Cadının çirkin görünüşü, ondan kötü olarak şüphelenilmesini sağlamıştır. Benzer biçimde Disney yapımı "Hocus Pocus" (1993), bu geleneksel cadı tasvirini içinde barındıran örnek bir filmidir. Filmde cadılar, çirkin ve ürpertici bir görünüşe sahiptir. Cadılar çocukları öldürüp sabun haline getirerek gençleşmek isterler. Hayatı yok etme arzusunun bir parçası olarak, yalnızca çocuklardan değil, erkeklerden de nefret eder; onları hadım etmek isterler. Cadılar hiç evlenmezler, eğer evlenirlerse, kocalarını kullanır ya da toza dönüştürerek öldürürler. "Hocus Pocus" filminde görüldüğü gibi (Ernest-Samuel, 2012: 47). Filmde zaman dilimi ve karakterler hakkında ipucu

veren kıyafetler, eşyalar ve mekan görselleri Ortaçağ dönemini somutlaştırmıştır (Bkz. Resim 1).

Resim 1. "Hokus Pokus" (1993) Filminden Sahneler.

Kaynak: <https://metro.co.uk/2019/10/29/hocus-pocus-2-coming-uk-11005957/> , https://www.rottentomatoes.com/m/hocus_pocus/pictures/
(Erişim Tarihi. 28.12.2019).

"Notre Dame'ın Kamburu"nda (1996) Esmeralda, kötülük tarafından defalarca cadı olarak anılan bir kadının genç, güzel, iyi (ve aynı zamanda cinsel açıdan farkında ve güçlü) olarak tasvir edilmesine mükemmel bir örnektir. Cadı figürlerinde filmlerde artık dış görünümün yanı sıra anlamlara ve amaca da odaklanıldığı görülmektedir. Cadı karakterleri kadının gücü, sevgi, duyarlılık gibi birçok duyguyu yansıtabilmektedir.

Filmlerde cadıların başına gelen olaylarla; psikolojik acı ve yaşananlar, cadıların ve büyücülerin, güçlerinin farkına varmasına ya da güçlerini kullanırken kötülük yapmalarını açıkça sunmaktadır. Başka bir bakış açısıyla da güç ancak güçsüz üzerine yaptığı etki ile test edilebilir. Büyücülük gizemli sorunları, başarısızlıkları ve insanların hayallerindeki engelleri rahatlıkla açıklar. Cadılık ve büyücülük filmleri, insanların günlük yaşamlarında karşılaştıkları talihsiz olayları ve bunun sonucunda onları suçlular haline getirir. Kullandıkları güçler, birçok eziyet çekmiş cadının hayatta kalmasını, geleceği kontrol etmelerini ve hayatı etkileyebilmeyi sağlamıştır. İronik olarak, filmlerde şeytani bir görseellikle sunulan cadılar birçok sembolik açıklamaları da içinde barındırmaktadır (Ernest-Samuel, 2012: 55). "De Beauvoir'un belirttiği gibi kadınlar ya uyum sağlayıp "iyi" olabilirler ya da direnip "kötü" olabilirler. İktidar ve güç söylemleri Beauvoir'ın vurgusuyla birleşiyor (Handley, 2016: 43)". Bu dinamik belki de kadınların nasıl ve neden cadılıkla özdeşleştirildiğini açıklar.

"Judy & Punch" (2019) filminin hikâyesi bu dinamiğe iyi bir örnektir. Kukla gösterileri yapan bir çifti ele alan film, erkek egemen Ortaçağ toplumunun bağnaz düşünce yapısını yansıtmıştır. Filmde kendinden farklı olanı dışlayan ve cadı olarak adlandırdıkları kadınları sürü psikolojisiyle taşıyarak cezalandıran bir topluluk gösterilmiştir. Ancak filmde cadılıkla suçlanan bu kadınlar; toplum ve cadılar arasındaki yüzleşme sahnesinde tepkilerini şu replikte gösterirler; "bize cadı diyorsunuz; sizin cadı dediğiniz, bağnaz dünyanın dışında kalan insanlardan başkası değil. Bu tavrınızdan siz de korkmalısınız, çünkü hepinizin kendi farklılıklarının korkusuyla yaşadığınızı biliyorum. Bugün ben cadıysam, sanırım hepiniz anladınız, hepiniz korkuyorsunuz; yarın siz de cadı olabilirsiniz!" Bu replikten de anlaşılacağı gibi, farklı olanın cadı ya da kadın olması değil; asıl sorunun toplumun kendi zayıflıkları, hataları ve korkularını kabul etmemesi olduğunu ortaya koymuştur. Film cadı olarak sunulan kadını akıllı ve güçlü özellikleriyle ön plana çıkarmış ve süre gelen geleneksel cadı algısını yıkarak eleştirel bir bakış açısı sunmuştur.

"Archie" adlı çizgi roman serilerinden uyarlanan cadı hikayesi ile cadı imajındaki değişiklikler televizyon dizilerine de yansıtılmıştır. 90'ların komedi dizilerinden biri olan Sabrina, bu çizgi romandan esinlenilmiştir. Genç ve güzel bir cadı olan Sabrina klasik cadı imajına zıt bir karakterdir; evlidir, insan gibi yaşamak ister ve arkadaşları vardır. Cadının bu tasviri; cadıların "arkadaş/dost" cadı imajına doğru değişimini başlatan bir olgu olduğu söylenebilir. "Hocus Pocus" (1993), "The Craft" (1996) ve "Charmed" (1998'den günümüze) ve cadı okullarında geçen filmlere birkaç örnektir. Çizgi romanın yeni uyarlaması Netflix yapımı "Chilling Adventures of Sabrina" (2018) ise daha karanlık bir içeriğe sahiptir. Hikaye; yarı insan yarı cadı Sabrina Spellman'ın cadıların yaşadığı fantastik mücadelesini anlatmaktadır. Sabrina'yı Sabrina kendisini himayesine almak isteyen cadıların başı Karanlık Lord'a karşı diğer cadılardan farklı tutumuyla bu otoriteye karşı gelir. Aslında cadılıkla ilgili yaşanan tüm tarihi olaylara, hatta tanrı ve Karanlık Lord dahil doğaüstü çoğu varlığın erkek olarak tasvir edilmesine bir göndermedir. Karanlık Lord'un bu ataerkil duruşunu reddeden Sabrina, kendi kimliğini bulmak için azimle yollar

aramaya koyulur (http-2). Dizide görüldüğü gibi, geçmişten gelen cadı imgesi, cadı karakteri Sabrina'da güçlü kadın profiliyle sunulmuştur. Sabrina yapımları sembolleşmiş cadı özelliklerini içeriğinde barındırmakla birlikte doğaüstü güçlerini kullanmak istemeyen iyi bir cadı sunumuyla farklılaştırılmıştır (Bkz. Resim 2).

Resim 2. "Chilling Adventures of Sabrina" (2018) Filmde Sabrina Karakteri.

Kaynak: <https://thewessexwire.com/4995/4-arts-culture/sabrina-spellman-takes-a-dark-turn-in-the-chilling-adventures-of-sabrina/>
https://o-mundo-sombrio-de-sabrina.fandom.com/pt-br/wiki/Sabrina_Spellman (Erişim Tarihi. 28.12.2019).

J.K. Rowling romanlarından uyarlanan "Harry Potter" (2001'den günümüze) film serisinde kadın ve erkek bir çok cadı karakteri yer almaktadır. Serinin ilk filmi "Harry Potter ve Felsefe Taşı" onbirinci doğum gününde iki güçlü büyücünün oğlu olduğunu öğrenen Harry'nin Hogwarts Cadılık ve Büyücülük Okulu'na davet edilmesiyle başlar. Harry Hogwarts'ta, hiç sahip olmadığı evi ve ailesini bulur. Filmin zaman ve mekan boyutu, yasak ormanla çevrili 18. Yüzyıl mimarisinde cadılık ve büyücülük okulu olan Hogwarts şatosunda geçer. Film hareketli nesnelere, sihirli odalar, büyü oyunları, yolculuk, dönüşüm, yasaklar ve cezalar gibi büyücülüğün temel özellikleriyle oldukça dinamiktir. Eserin ana karakteri Harry Potter olağanüstü güçlerle donatılmış olan genç, akıllı ve cesur bir erkek kahraman arketipidir.

"Uyuyan güzel" masalından esinlenen "Malefiz" (Maleficent, 2014), olayları bir cadının bakış açısından aktarmıştır. Filmde cadıya yapıştırılan kötü kimliğin aksine dünyanın ve insanların acımasızlığı ve kötülüğü gösterilmiştir. Serinin devam filmi "Malefiz: Kötülüğün Gücü (2019)"nde insanlar arasındaki karmaşık ilişkiden yola çıkılarak; Malefiz'in başına gelen olaylar, ilişkiler, kalp kırıklıklarından ortaya çıkan intikam öyküsüyle sonunda bu duyguların sevgiye dönüşümü işlenmiştir. Cadı ve kötülükle eşdeğer bir cadı karakteri olarak Malefiz; aynı zamanda kalbi sevgi ile dolu ve doğadan bir karakterdir. Filmde tüm doğaüstü varlıklar ve ağaçların Malefiz'in yanında dostu rolünde gösterilmesi bakımından ağaçlarla insanların savaştığı sahne oldukça dikkat çekicidir. Aslında olan; iyi ve kötünün çatışmasıdır. Film insanın kötülüğü, her şeye sahip olma hırsı, kini ve bencilliği yansıtmış ve insanı eleştirmiştir. Bu yönüyle Malefiz bu zamana kadar yapılan çoğu kötü profilindeki cadı algısını da kırmıştır (Bkz. Resim 3).

Resim 3. "Malefiz: Kötülüğün Gücü (2019)" Film.

Kaynak: <https://wallpapersden.com/new-maleficent-mistress-of-evil-4k-wallpaper/2932x2932/> (Erişim Tarihi. 21.04.2020).

Animasyon Filmlerinde Cadı

Batı animasyon sinemasında cadı karakterler aynı masallardaki gibi güzel genç kızlara ve çocuklara zarar veren, genç erkekleri büyüyle hayvanlara çeviren kötü kimselerdir. Bunun iyi örneklerden birisi, masalından uyarlanan "Prens ve Kurbağa" (2010)'dır. Filmde kötü bir büyücü, yakışıklı prensi bir kurbağaya çevirmiştir ve bu büyü ancak onu bir kızın öpmesiyle tersine dönecektir. Hikayelerde genellikle cadılar büyüyle cezalar verir. "Kurbağa Prens" filminde prensin yakışıklılığını elinden alarak bir kurbağaya çevirmesi ve genç kızında bir kurbağayı öpmeye zorlanarak cezalandırıldığı görülür.

"Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler" (1937) animasyon filminde güzel, çalışkan ve iyi olma gibi yönler vurgulanırken, üvey annesinin kıskançlığı, kötülüğü ve büyüye yatkınlığı açısından kaçınılması gereken bir kadın modelini sunmuştur. Bütün masalın temeli bu iki kadın arasındaki güzellik çekişmesi üzerine kuruludur. Pamuk Prenses'in animasyon uyarlamalarında üvey anne her ne kadar ağır makyaj yapan ve yüzünde korkunç bir ifade olan yaşlı bir kadın olarak belleklerimizde yer etse de masal örgüsü içerisinde gerçekte çok güzel olduğunun üzerinde defalarca durulmuştur. Pamuk Prenses daha bir bebekken üvey anne aynasına "benden güzeli var mı bu dünyada?" diye sorarken hep şu cevabı alır "Bu diyarda kadınların en güzeli/Sizsiniz kraliçem bildim bileli." (İçöz, 2008: 77). Film üvey anne ve Pamuk Prenses'i "melek kadın" ve "canavar kadın" yani iyi ve kötü ikilemine sokar ve üvey annenin yavaş yavaş bir cadıya dönüşmesine katkıda bulunur (Bkz Resim 4).

Resim 4. "Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler" (1937) filminde üvey anne ve cadıya dönüşümü.

Kaynak:<http://www.zimbio.com/Beyond+the+Box+Office/articles/Gmp9zh7Mfo6/Ranking+Favorite+Magical+Disney+Characters>

(Erişim tarihi: 08.01.2020).

Ayrıca üvey annenin filmde aynayla konuştuğu sahnede; aynadan gelen ses erkek sesinin yansımasıdır ve Pamuk Prenses ile üvey annenin "kimliklerini" tanımlar. Güzellik algısını ve yorumu bir erkek sesiyle söyleyerek, ataerkil düşünce yapısını sunmaktadır.

Zaman içerisinde ve tarihsel değişimlerin etkisiyle masallar yeniden ele alınarak ve zamanın ihtiyaçlarına uygun bir hale dönüştürülmüştür. "Rapunzel" masalından uyarlanan Disney yapımı "Karmakarışık" (Tangled, 2010) filmi masalda bahsedilen karakterleri içerse de hikayesiyle ve karakter kişilikleriyle cadı imgesine dönüştüğü görülür. Filmde cadı ne Rapunzel'in güzelliğini kıskanır ne ona ders vermeye çalışır ne de onu pişirip yemek amacındadır. "Karmakarışık" filminin konusu, Rapunzel'in doğacağı sıralarda annesinin hastalanması ve şifasının bir bitkiye bağlı olmasıyla başlar. Hastalığın çaresi, Gothel isimindeki cadının çiçeğindedir ve şifalı bitkiyle birlikte kraliçe sağlığına kavuşacaktır. Ebedi gençlik sağlayan bu çiçeği kaybeden cadı, bebeği kaçıtır ve bir kuleye hapseder. Üvey anne olarak masallardaki gibi gösterilen cadı bu kuleye hapsediği kızın saçlarıyla kuleden inip çıkmaktadır. Bu altın sarısı uzun saçları aslında sihirli çiçeğin işlevi olan ebedi gençliği sağlamaktadır. Rapunzel hikayesinden yola çıkılarak yeni hikayesiyle sunulan film, üvey anne olma rolü, gençleşme, en güçlü olma ve ebedi yaşam istekleri masallardaki kötü cadı tipiyle örtüşmektedir (Bkz Resim 5).

Resim 5. "Karmakarışık" (Tangled, 2010) filminden örnek sahneler.

Kaynak: <http://www.tersninja.com/tangled-prenses-rapunzel-ile-yakisikli-hirsizin-aski/>
<https://tr.pinterest.com/pin/365987907190816866/?lp=true> (Erişim tarihi: 10.01.2020).

Disney ve Pixar yapımı "Brave" (Cesur, 2012) filminde prenses ve cadı yine yanyanadır. Cadı karakteri, sihirli süpürgesi ve kazanıyla, ıssız bir ormanda tek başına yaşayan, çirkin, görünüşte zararsız, tuhaf ve gizemli bir kocakarıdır. Bir zamanlar krallığını almak isteyen bir prensi ayıya dönüştürerek krallığı ortadan kaldıran bir canavar yaratacak derecede güçlüdür. Filmin ana karakteri prenses Merida'nın cadıya başvurmasıyla gelişen olaylar ve uğursuz bir dileğin sonuçları filme konu olmuştur. Cadı aslında dileği yerine getirmiştir. Genel olarak batı animasyon filmlerde cadı ister kendi istekleri için ister bir başkası için büyü yapsın, Brave'deki gibi büyüler kötü sonlanan olaylara sebep olmuştur. Cadı kimi zaman farklı görünüşlerle ve amaçlarla ortaya çıksa da görsel olarak geleneksel cadı tipinden kurtulamamıştır.

Uzak Doğu kültürüne sahip Japon efsane ve masallarından beslenen animelerde sihirli araçlar, cadılar ve büyü sıklıkla kullanılmıştır. Yoh Yoshinari tarafından yaratılan "Küçük Cadı Akademisi" (2013) Japon anime dizisi, gençler tarafından sevilerek izlenen bir yapım olmuştur. Küçük bir kız Akko'nun "Shiny Chariot" adındaki cadının gösterisini izlemesi ve cadı olmaya karar vermesiyle başlayan dizi, büyücülüğün ve cadılığın anime evrenindeki yeri ve konumu ile ilgili birçok bilgiler verir. Dizi cadılık ve büyücülüğü şimdiki zamanla birlikte işlemiş ve günümüzde olan bazı olaylardan da içeriğine konu edinmiştir. Olaylar büyüün gerçek olduğu, sihirle birçok şeyin yapılabildiği ve cadıların insanlar içinde yaşadığı bir gerçek dünyada geçmektedir. Cadı okullarının var olduğu bir evrende genel halk sihirbazlığı modası geçmiş olarak gördüğü için okulun sürekli varoluş mücadelesi işlenmektedir. Cadı soyundan gelen eski cadılar bile cadılıkla ilgilenmemektedir. TV dizisinde, bu arka plan öğesi, tüm dünyada sihrin azaldığı bir olay örgüsüne dönüşmüştür. Dizide Akko karakteri, okuldaki cadı arkadaşlarına göre büyücülük konusunda yeteneksizdir, fakat cadı olmak için hırsla çalışmaktadır.

Hayao Miyazaki'nin çoğu filminde kötü olan bir karakter, filmin sonunda iyiye doğru değişime uğramaktadır. İnsanların içinde hem iyi hem de kötü taraf bulunmaktadır. Bunu filmlerinde yansıtan Miyazaki, film boyunca karakterin kendisini tanımasına ve keşfetmesine olanak sağlar. "Yürüyen Şato" isimli çocuk kitabından uyarlanan "Howl'un Yürüyen Şatosu (2004)"nda şatonun sahibi Howl adında genç yakışıklı bir büyücüdür. Sophie karakteri ise kendine güveni olmayan genç bir kızdır. Sophie Howl'la karşılaşmasından sonra içsel bir dönüşüm sürecine girer. Hikayede kötü olarak gösterilen cadı tarafından, Sophie'yi yaşlı bir kadına dönüştürülür. Cadının yaptığı büyü ve yaşattıklarına rağmen filmin ilerleyen sahnelerinde güçlerini kaybeden kötü cadıya Sophie'nin yaklaşımı hep iyi olmaya devam etmiştir. Böylece cadının gördüğü iyilikler, kendi içindeki iyiliği keşfetmesini sağlamış ve kötü kimliği kaybolmuştur (Bkz Resim 6).

Resim 6. "Howl'un Yürüyen Şatosu" filminde Sophie'nin cadı tarafından yaşlandırılması ve buna rağmen cadıya karşı olan iyi tutumu.

Kaynak: <https://tr.pinterest.com/pin/319051954830095009/?lp=true>

<https://tr.pinterest.com/pin/327707310358035239/?lp=true> (Erişim tarihi: 05.01.2020).

Masallarda, destanlarda vb. anlatılarda cadı, dev gibi karakterler hep kötüdür. Kötü ve iyi birbirinden net bir biçimde ayrılır. "Benzer bir durum Batı'da Disney çalışmalarında da vardır. Oysa Miyazaki karakterleri dönüşüme açıktır. Karakterlerdeki bu dönüşümler izleyici için daha iyi bir son ve gelecek için umut ve beklentileri de karşılamaktadır (Taş Alicenap, 2012, s.114)".

Miyazaki örneği "Kiki's Delivery Service" Filminin Anlatısal İncelenmesi

Animasyon sinemasında cadılığa ait kavram ve anlamların anlatı içindeki dönüşümünü anlaşılır biçimde ortaya koymak için anlatının, biçim ve içerik bileşenleri üzerinde durmak gerekmektedir. Anlatı; içerik ya da olaylar zinciri, bunlarla birlikte varlıklar diyebileceğimiz karakterler, zaman ve uzam öğeleri ve bir söylem, yani ifade; içeriğin aktarılma yolu olmak üzere temel iki bileşene ayrılır (Chatman, 2009:17). Bir anlatıda olayların açılımı karakter, zaman ve mekan unsurlarının birlikteliğinden oluşmaktadır. Dolayısıyla anlatısal çözümler kavram ve anlamlara özgü kodların daha iyi anlaşılmasına olanak sağlar. Böylece hikaye zamansal ilişkilerce belirlenir ve diğer anlatı formları da karakterin zaman ve mekan ilişkisi içerisinde kurgulanır. Sinema ve sinemanın bir alt kolu olan animasyon sineması da bu klasik anlatı yapısını kullanmaktadır. Anlatılarda karakterlerin vurgulanması oldukça önemlidir. Çünkü olaylar karaktere göre şekillenir ve mekan da karaktere göre ayarlanır. Mekân, "karakterlerle ilgili ruhbilimsel ve toplumsal göstergeler aktaran bir kişileştirme ögesidir...Zaman ve mekân soyut kavrayışımızın bir nesnesidir. Soyut kavramsal bir figürleştirir." (Özçınar, 2010:52) Mekanda yer alan şehir, orman, kılık kıyafet gibi her türlü nesne karaktere ve zamana dair kavramları görsel ve anlamsal olarak somutlaştırır.

Masal ve hikayelerde mekanlar belirsizdir ve net bir şekilde tasvir edilmez. Çünkü okuyucu böylece kendi düş gücüyle o ortamı yaratabilmektedir. Mekanlarda kesin bir gerçeklik olabileceği gibi düş yolu ve fantastiğe de başvurulabilmektedir. "Berna Moran fantastiğin; gerçekliğin mekân, zaman, karakter kavramlarını, canlı cansız ayrımını tanımayan ve bildik dünyamızın ötesinde alternatif bir dünyayı işin içine katan anlatıların tümüne verilen bir ad olduğundan bahseder (Moran, 1994'ten aktaran Ceylan, 2013: 3)". Masaldan uyarlanan filmlerde de genellikle olaylar yine düşsel ve fantastik mekanlarda geçmektedir. Şatolar, saraylar, ormanların içerisindeki evler gibi. Bununla birlikte, mekan aynı zamanda nesnelere zamana referans verir. Bu iki öge birbiriyle iyi ilişkilendirilemediğinde, hikayenin anlaşılmasına ihtimali doğar. "Eisenstein'e göre, sinema nesnelere sunma açısından düşlere benzer, düşlerde zaman ve uzam sınırlaması yoktur. Sinemada görüntülerle birlikte düşüncelerimiz özgürce akar. Geriye dönüşlerle bir konudan öbürüne geçebiliriz (Büker, 1985: 15)". "Evvel zaman içinde..." diyerek başlayan masallarda görüldüğü üzere zaman neredeyse yok edilmiş ve belirsizleştirilmiştir. Masallardaki zaman bir gün içerisinde gerçekleşebileceği gibi yüzyıllarca da devam edebilmektedir. Büyüyle kurbağaya dönüşen bir prens ya da yıllarca uyumakta olan prenses gibi zaman kavramı belirsiz ve sınırsızdır. "Masalda bir anda gece ile gündüz yer değiştirebilmektir. Bütün bu kolaylıklara sinema da sahiptir. Ancak masalda zaman, içinde yaşanan (masalın anlatıldığı ana oranla) zaman sürecine oranla, zaman-ötesi olarak adlandırılacak bir niteliğe sahipken, sinemada zaman, ani değişikliklere uğradığı zaman bile dramatik yapıyla bir uyumluluk içinde bulunmak zorundadır (Adanır, 1994: 140)".

Filmin Künyesi

"Kiki's Delivery Service", 1985'te Eiko Kadono tarafından yazılan "Majo no Takkyūbin" (Witch's Express Home Delivery) isimli Japon çocuk romanından uyarlanmıştır. Hayao Miyazaki tarafından yönetilen film 1989 tarihli fantastik bir Japon animasyon filmidir. Studio Ghibli tarafından canlandırılan Küçük Cadı Kiki (Kiki's Delivery Service), aynı yıl Animage Anime Grand Prix ödülünü kazanmıştır.

Animatör, yazar ve manga sanatçısı Hayao Miyazaki, dünya çapında usta bir hikaye anlatıcısı ve animasyon tarihinin en başarılı film yapımcılarından biri olarak kabul görmüştür. My Neighbor Totoro (1988), Porco Rosso (1992) Ponyo (2008), Spirited Away (2001) gibi çok sayıda film yönetmiş ve bir çok ödül almıştır. Miyazaki Japon kültürü ve geleneklerini filmlerinde başarılı bir şekilde aktarır. Sadece Japon kültürünü aktarmakla kalmaz izleyiciye evrensel mesajlar da iletir. Miyazaki animelerinde genel olarak; toplumsal konumlandırmanın aksine, filmlerinde kahraman, güçlü kadın karakterleri işler. Hikayelerini feminizm, çevrecilik, savaş karşıtlığı gibi temalarla karakterize ederek fantezi ve bilim kurgu tarzında anlatır. Karakterlerin dönüşümü ve kimliğin gizlenmesi filmlerinde oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Filmlerinde karakterlerini iyi ya da kötü olarak ayırmadığı ve onlara daha derin anlamlar yüklediği görülmektedir.

Filmin Hikâyesi (Hayao Miyazaki, Ghibli Studios-1989)

Film on üç yaşındaki ana karakteri Kiki'nin bir birey olarak büyüme sürecinde cadılığa geçişini anlatır. Filmde on üç yaşında bir cadı olarak gösterilen Kiki, geleneklerine bağlı bir şekilde hareket etmektedir. Cadılık geleneklerine göre tam bir cadı olabilmek için; cadılık eğitimini tamamlayarak ailesinden ayrı bir şehirde kedisi Jiji ile yaşamaya başlar. Hikayede zamanla cadılık yeteneklerini kaybettiğini fark eden Kiki cadılık yeteneklerini tekrar kazanmaya çalışır.

Cadı Kiki Karakteri

Kiki geleneklerine bağlı bir şekilde hareket eden ve cadılığını ispatlamak için uçan süpürgesiyle, evden ayrılarak hiç bilmediği bir şehirde, bir yıl geçirmek zorunda olan bir cadı adayıdır. Kiki, şehirde uçuş yeteneğinden faydalanacağı bir kurye servisi açar. Bu işi yaparken annesinin hediye ettiği uçan süpürgesini mal teslim etme işinde kullanır. Uçuş yeteneğini kaybetmeye başladığında, bu cadılara has özelliği yine kendi içindeki güçle bulacağını öğrenir. Ona yüklenen güçlü kişilik yapısıyla her zorluğun üstesinden gelir. Yaşadığı her deneyim onun gelişimine katkı sağlar. Kiki artık yeni bir şehirde, bambaşka bir hayat ve kişilik kazanmıştır (Bkz Resim 7).

Resim 7. Kiki kurye işinde dağıtım yaparken.

Kaynak: <https://www.altiyazi.org/film/kucuk-cadi-kiki/> (Erişim tarihi: 05.01.2020).

Kiki oldukça sevimli, genç, iyi, neşeli ve dışa dönük bir kızdır. Çalışmaktan ve insanlara yardımcı olmaktan mutluluk duyar. Bu yeni cadı imajı, toplumun yüzyıllara uzanan ataerkil düşüncenin "kadın evinde güzeldir" algısını kırar. Masalsı anlatılardan Kiki'ye kalan cadılık özellikleri oldukça sınırlıdır; süpürgesi, uçuş yeteneği ve bilge kara kedisi. Kiki aslında yalnız yaşamayı kendisi tercih etmemiştir. Fakat bir cadı oluşu ve geleneklerinden dolayı bu durumu yaşamak zorundadır. Klasik anlatılarda isteklerine sihirle kavuşabilen cadılarla, cadı Kiki'nin hayatını çalışarak kazanması arasında büyük bir tezatlık vardır. Kiki barınmak, giyinmek kısaca yaşamak için para kazanmak durumundadır. Filmde hayat mücadelesi ve paraya yapılan bu vurgu; Kiki'ye önemli ölçüde günümüz yaşam koşulları ve kadın profiliyle eş değer bir gerçeklik katar. Bununla birlikte, dikkate değer olan, Kiki'nin bir kız çocuğu olduğu gerçeğidir. Bir kız çocuğunun evden ayrılması, çalışması, kendi işini kurması herhangi bir kültürde özellikle Japonya'da oldukça şaşırtıcı olurdu. Ayrıca Kiki'nin bu bağımsızlığı çoğu masal ve filmlerde de alışıldık bir durum değildir (Napier, 2001: 125). Aile ortamı, kültürü, sorumlulukları ve benlik sorunlarıyla sıkışmışlık durumu; kendi başına zorlukları aşan çok yönlü bir ana karakter üzerinden yansıtılmıştır. "Bu anlayış, bir bakıma, Brecht'in 'yabancılaştırma' kavramını ve Tonny Benett'in... belirttiği gibi, Althusser'deki 'ideolojiyi dönüştürme' ve görünür kılma iddiasını hatırlatıyor (http-3)". "Kiki'nin bu mutlu bağımsızlığında Miyazaki'nin 'yabancılaştırma' tekniğinin en etkili şekilde çalıştığını görüyoruz." (Napier, 2001: 132) Filmin ilerleyen sahnelerinde Kiki'nin cadılık gücünü kaybetmesiyle içine düştüğü durumdan kurtulma çabası, erkek arkadaşını kurtarmak için gireceği mücadele filmin vurgulanan yerleridir (Bkz Resim 8).

Resim 8. Kiki'nin Tombo'yu kurtardığı sahne.

Kaynak: https://myanimelist.net/featured/1218/Kikis_Delivery_Service_Bags_Brooms_and_Other_Items_ (Erişim tarihi: 04.01.2020).

Film, cadı imajını günümüzün bağımsız güçlü kadın kimliği üzerinden aktarmıştır. Cadı Kiki'nin büyü gücünü kaybettiğinde dahi içindeki gücün kaybolmasına izin vermemiştir. Esas büyü gücün kadınların zaten kendi içlerinde sahip olduğunu vurgulamıştır.

Mekan ve Zaman

Japon animasyon filmlerinde hikâye ve karakterlerin çeşitliliği kadar zaman ve mekân konuları da önem taşır. Miyazaki'nin hikâyelerindeki zaman ve mekân anlayışı alışık olunan mekanlarda, bir kasabada, köyde, modern dünyanın dışında, ya da fantastik bir mekanda geçebilir. Filmlerinde hiçbir sınırlamaya girmeyen Miyazaki, kullandığı mekanlarını şuanki coğrafyadan farklı oluşunu özellikle tercih eder ve bir yere bağlı olma aidiyetinden filmini kurtarır. Film bu sayede evrensel bir dile sahip olur.

Miyazaki mekân ve zamanın belirsizliğini tasarladığı büyü dünyalarında, gerçekliğin kalıplarına sıkışmış olan modern dünya insanına yeni hayali dünyalar sunmuştur. Bazı zamanlarda gerçekle büyü dünyayı iç içe kullanır. Film, Kiki'nin süpürgesiyle şehir sokaklarında uçabildiği ve insanların bunu yadırgamadığı, normal gördüğü bir dünya sunmuştur.

Masalsı anlatılarda cadı, herhangi bir yerle ilişkilendirilmez. Olay örgüsü belirsiz bir zaman diliminde gerçekleşir. Yani belli bir mekana ait değildir. Bu durum sembolik bir anlam taşır. "Cadının herhangi bir yerde, özellikle insanların yaşam alanına yakın bir yerde olabilmesi kötülüğün, tehlikenin ve bu tehlikeden doğan korkunun herhangi bir yerde olabilmesinin sembolik bir ifadesidir. Cadı neredeyse tehlike ve korku da her yerdedir. Anlatıcı, herhangi bir zaman diliminde herhangi bir potansiyel tehlikenin ve buna bağlı korkunun sembolü olarak cadıyı insanın yaşadığı mekânın içine dahil eder. Cadı, mevcut dünyada ve düzende bir ötekilik ve düzensizlik sembolüdür (Sarpkaya, 2018: 244)".

"Küçük Cadı Kiki"de mekân tercihi, Kiki'nin cadılığını ispatlamak için hiç bilmediği bir şehir olan sahil kasabasıyla başlamıştır. Bu kasabanın konumu tam olarak bilinmemekle birlikte herkesin aşına olduğu Avrupa sokakları ve evlerini andıran mimarı tarzıyla izleyiciye tanıdık gelmektedir (Bkz Resim 9).

Resim 9. "Küçük Cadı Kiki" filminde Kiki ve Tombo'nun olduğu bir mekan sahnesi.

Kaynak: <http://www.simbasible.com/tag/anime-films/page/3/> (Erişim tarihi: 09.01.2020).

Kiki büyülü güçlere sahip olmasına rağmen (süpürgeyle uçabilme), günümüz gerçekliğinde insanlarla bir arada yaşamaktadır. Kasabada paket dağıtımını işini yaparken kullandığı uçan süpürgesi ile başlayan maceralarında, kasaba halkının sakinliği ve normalmiş gibi görüşü, mekânı gerçekle hayal dünyası arasında bir alana çekerek fantastikleştirmiştir. Zaman konusu ise diğer cadı temalı filmleri gibi belirsizliğini devam ettirmiştir.

Sonuç

Masal ve anlatılardaki geleneksel cadı imajı sanatın her alanına yansımış olmasına rağmen; yine de sinemada bir dönüşümün başlangıcına referans olmuştur. Disney ve Pixar yapımı Batı animasyon filmleri, ilk olarak masal uyarlamalarıyla yola çıkmış ve cadıyı alışılmış çirkin görünüm ve büyücü kimliğiyle sınırlandırmıştır. Özellikle, Disney klasik dönem yapımları çoğu masalların bir izdüşümü gibidir. Modernleşen topluma paralel olarak, yeni içerik arayışlarının etkisiyle cadı karakterlerinde değişim süreci başlamıştır.

Çalışma sonucunda, cadı temalı animasyon filmlerde karakterlerin; geleneksel cadı imajından bazı izlekler taşımakla beraber, iyi, güzel, güçlü kadın imajına, dostluk, sevgi, maneviyat gibi pozitif rol modele ve anlamlara doğru dönüştüğü belirlenmiştir. 90'lerden sonra sinema ve animasyon filmlerde cadılığa dair anlatı kodlarının farklı hikayelere evrildiği görülmektedir. Bu hikayelerin; zaman, mekan, ve karakter tasvirlerinde, kavram, anlam ve mesajlarda eskiyle yeninin, gelenekselle modernin sürekli yer değiştirmesiyle geliştiği görülmektedir. Cadı karakterleri bazen hırs, kötülük zayıflık gibi kavramların yerine kadının gücü, sevgi, iyilik, duyarlılık gibi olumlu anlamlara, bazen de eski, kasvetli, ürkütücü mekanlar yerine modern şehirlere ve günlük yaşam alanlarına konumlandırılmıştır. Tv dizisi Sabrina bir çizgi romandan uyarlanmıştır ve yaşlı çirkin cadı yerini, döneminin içinde kötülükle mücadele eden sevimli, güzel bir kadına bırakmıştır. Masaldan uyarlanan 'Hansel&Gretel: Cadı Avcıları (2013)' filminde masum çocuklar yerine Hansel ve Gretel'in yetişkin cadı avcıları haline geldiği görülmektedir. Ortaçağ mekan kurgusunda geçen filmde karakterler ve silahlarda modern bir dönüş vardır.

"İnsanlığın gerçekliği tanımlarken, temsil ederken ve aktarırken başvurduğu uzam ve zaman kavramları özellikle modern yaşamın başlangıcından bu yana büyük bir dönüşüme uğramıştır. Modern yaşamın dönüştürdüğü uzam ve zaman kavramlarının incelenmesi, içinde yaşadığımız dönemin çözümlenmesi açısından dikkat çekici eksenler barındırmaktadır (Doğan, 2019: 224)". Cadı kavramını incelediğimizde, aslında toplumun yaşam tarzı ve bakış açıları hakkında çok şey öğrenebiliriz. Japon animelerinin Batıdan çok farklı olarak geniş bir doğu kültürüne sahip olması; cadı imajındaki değişiminde temel bir etken oluşturduğu söylenebilir. Bu çalışmada incelenen "Küçük Cadı Kiki" anime filminde görüldüğü gibi, cadılar artık geçmişten gelen anlatıların yerine değişen günümüz sıradan insanını yansıtan hikayeleriyle yeni şekillere ve özelliklere sahip olabilmektedir. Belki de gelecekte cadı imajı yeni çağla birlikte toplumu ve hayatı yansıtacak bambaşka imajlara bürünecektir.

Kaynaklar

- Adanır, O. Sinemada Anlam ve Anlatım, Ankara: Kitle Yayınları, 2. Baskı, 1994.
- Aksan, Y. 1450-1750 Yılları Arasında Avrupa'da Cadılık, *Tarih İncelemeleri Dergisi* XXVIII / 2, 355-368, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/58874>, 2013. (Erişim tarihi: 01.04.2020).
- Altay, S. Sinemada Masalsı Anlatı ve Mitolojik Ögeler: Pan'in Labirenti Filmi, Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 6, Sayı: 72, s.123-141, 2018.
- Büker, S. Sinema Dili Üzerine Yazılar, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 1. Baskı, 1985.
- Ceylan, D. Narnia Günlükleri "Aslan, Cadı ve Dolap" Sinema Filminin Mitik Arketipleri ve Anlatısal Çözümleme Yöntemiyle İncelenmesi, *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication - TOJDAC* July 2013 Volume 3 Issue 3, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/138371>, 2013. (Erişim Tarihi: 01.09.2020).
- Demir, Y. Filmde Zaman ve Mekan, *Turkuaz Yayınları, Bilimsel Araştırma Dizisi*, No: 94-2,

- Eskişehir, 1994.
- Durur K. E. Çirkin Cadılıktan Güzellik Uzmanlığına Uzanan Yolda: Şifacı Kadınlar, *Global Media Journal TR Edition*, 7(13) Güz/Fall, <https://globalmediajournaltr.yeditepe.edu.tr/guz-2016-sayisi-fall-2016-issue>, 2016.
- Ernest-Samuel, G. C. *Nollywood Witches And Sorcerers Are No Vampire Heroes*. University of the Witwatersrand, Johannesburg, South Africa, https://www.academia.edu/36452513/NOLLYWOOD_WITCHES_AND_SORCERERS_ARE_NO_VAMPIRE_HEROES, 2012. (Erişim Tarihi: 28.12.2019).
- Handley, J. *Scripting the Witch Voice, Gender and Power in The Witch of Edmonton (Rowley, Dekker and Ford 1621) and Witchcraft (Baillie 1836)*, Master Thesis, Norway: UiT The Arctic University of Norway, <https://munin.uit.no/bitstream/handle/10037/10070/thesis.pdf?sequence=4&isAllowed=y>, 2016. (Erişim Tarihi: 05.09.2020).
- İçöz, F. *Masalda Cadı: "Ötekinin" Arketipi*, Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi, 2008.
- Karaküçük, A. S. "Korkunun Kadınları": Cadılar ve Cadıcılık, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi* Cilt: 13 Sayı: 2 – Güz. 2010.
- Napier, S. J. *Anime from Akira to Princess Mononoke: experiencing contemporary Japanese animation*, New York: PALGRAVE, 2001.
- Russell, J. B. *Orta Çağda Şeytan*, (Çev. Ahmet Fethi), İstanbul: Panama Yayınevi, 2018.
- Ülgen, P. *Kadınlar ve Cadılar*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2019.
- Sarpkaya, S. *Türklerin Şeytani Masalları*, Ankara: Karakum Yayınevi, 2018.
- Şahin, H. *Grimm Masallarındaki Cadı İmajı*. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (AUJEF), Prof. Dr. Seyyare DUMAN (Özel Sayı)*, 113-127, 2018.
- Taş Alicenap, Ç. *Japon Çizgi Film (Anime) Sanatı, Hayao Miyazaki Çözümlemesi ve Türkiye Örneği*, Doktora Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.
- Tokdemir, K. *Kötü Kadın/İyi Kadın Zıtlığı: Masallarda Cadı Prototipinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi, 2018.
- Tokdemir, K. *Kötü Kadın/İyi Kadın Zıtlığı: Batı ve Doğu Masallarında Kadın Prototipinin Değerlendirilmesi*, *Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi*, 3-1: 38-50, 2019.
- Yüksel D. *Reha Erdem Filmlerinde Zaman Uzam ve Bellek Üzerinden Bir Değerlendirme*, *Global Media Journal TR Edition*, 9 (18) Bahar Sayısı / Spring 2019 Issue 224, https://globalmediajournaltr.yeditepe.edu.tr/sites/default/files/09_yuksel_dogan_reha_erdem_sinemas_inda_zaman_uzam_ve_bellek_uzerinden_bir_deneme.pdf, 2019. (Erişim Tarihi: 06.09.2020).
- Altay, S. *Sinemada Masalsı Anlatı ve Mitolojik Ögeler: Pan'ın Labirenti*, *Global Media Journal TR Edition*, 9 (18) Bahar Sayısı / Spring 2019 Issue 224, https://globalmediajournaltr.yeditepe.edu.tr/sites/default/files/09_yuksel_dogan_reha_erdem_sinemas_inda_zaman_uzam_ve_bellek_uzerinden_bir_deneme.pdf, 2019. (Erişim Tarihi: 28.12.2020).

İnternet Kaynakları:

http-1: <http://gorgondergisi.com/britanyali-cadilarin-kanli-tarihi/>, (Erişim tarihi: 30.10.2019).

http-2: <https://www.filmloverss.com/chilling-adventures-of-sabrina-1-sezon-degerlendirmesi/> (Erişim tarihi: 06.01.2020).

http-3: Moran, B. Gerçekliği Yansıtmak Değil, Değişik Bir Biçimde Algılatmak/ Rus Biçimciliği.

<https://www.cafrande.org/gercekligi-yansitmak-degil-degisik-bir-bicimde-algilatmak-rus-bicimciligi-berna-moran/>, 2011. (Erişim Tarihi: 05.09.2020).

THE WITCH IMAGE IN ANIMATED CINEMA AND THE MIYAZAKI FILM EXAMPLE: "KIKI'S DELIVERY SERVICE"

Nurşen DİNÇ
Elif DOKUR

Abstract

From past to present, the witch image has been an important source of verbal, written and visual narratives. In mythology, legends and fairy tales, witchcraft is collected in the identity of a witch woman with negative features such as an old woman who is a sorcerer, terrible, evil and ugly. She is also the one who kills children, brings diseases and calamities, cooperates with the devil. In addition to being associated with cultural, economic, political and social discourses in historical reality, this image of the witch has been constantly adapted from one narrative to another, almost traditionalized and featured in our memories with its characteristic features. This tradition has also been applied to the cinema and also animated cinema, which is a sub-branch of cinema. "Snow White and the Seven Dwarfs", "The Wizard of Oz", "Hansel and Gretel" and "Cinderella" are some of the films that correspond to the traditional concept of the witch, adapted from fairy tales. Currently, the witch characters in animated cinema are blended together with the lifestyles of traditional and modern society, moving out of the traditional witch image and entering an interesting transformation process. In parallel with social and cultural changes, it is now seen that the witch character reflects different stories and meanings. This study aims to reveal the differences of witch characters produced in animated cinema from the traditional witch image and put forward the transformations they have experienced. In the study, the concept of witch and witchcraft has been discussed in the historical process first and then features and characters related to the image of witch in cinema and animated cinema have been exemplified together with the content. In the study, the witchcraft status of the witch characters in animated films has been discussed and in this context, the Miyazaki film "Kiki's Delivery Service" (2007), which is one of the prominent examples of animated cinema, has been analyzed. The analysis of the film has been conducted along with the relationship of time, space and character which are the key components of the narratives.

Keywords: Witch, history of witches, cinema, animation cinema, "Kiki's Delivery Service"